

Pusztatemplom és Krisna-völgy

Kétségek és tanulságok

SZILI ISTVÁN

Azt mondják, aki egy hetet eltölt Indiában, könyvet ír róla. Aki éveket él ott, már nem vállalkozik erre. Ez a vélekedés India megjeleníthetetlen sokszínűségére utal, azonban egy másik gondolat csírája is meghúzódik benne. Igaz, ennek felismeréséhez némi segítségre, csavaros észjárásra és provinciális szemléletre van szükség. Talán ez a közmondás fogalmazza meg legtömörebben: *a suszter maradjon a kaptafánál!* Finomabban: *aki nem tud arabusul, ne beszéljen* ... Íme, hát ezen a körmönfont helyzetben való töprengés együtt akadályoz és serkent is abban, hogy a Krisna-völgyben tett látogatásomról szóljak.

Most éppen úgy érzem, mégiscsak szólnom kell róla. Szólnom kell arról, amit e rövid, alig néhány órás látogatás után érzek. Ám nem annyira az indiai gyökerű vallásos érzület új keletű hazai megnyilvánulásáról, mint inkább arról a másik aspektusról, ami az itt letelepült közösség fennmaradását szolgálja. Bizonyára így van vele más is, aki hasonlóan rövid időre idelátogat. Mert hát a hosszabb itt tartózkodás feltehetőleg már csak a Krisna-tudat szellemiségének befogadása révén lehetséges. A Krisna-hívők mindenestre laikusokra és hívőjelöltekre egyaránt számítva, szelvény-hosszában szorgalmazzák a látogatásokat. Hogy miért? Ezt a kérdést udvariasságból ne firtassuk. Engem mindenestre az Indiához fűződő kötődés milyenségének megtapasztalása hívott és biztatott, ami aztán további más, csak a helyszínen kideríthető jelek és jelenségek tapasztalatával egészült ki.

A való igazság azonban az, hogy – mint már olyan sokszor az életemben – a véletlenek köszönhetem, hogy eljutottam a Krisna-völgybe. Valójában nem miattuk utaztam Somogyvárra, és még tovább, a zsákfalunak számító Somogyvámosra, hanem, hogy a két falu történelmi nevezetességeit, illetve az utóbbi unikális látnivalóját, a XII. században épült „pusztatemplomot” (ha úgy tetszik „pusztatornyot”) megnézzem. A kisebbik falu (Vámos) meglehetősen szegénységben élő lakói közül egy kerékpáros asszonyt adtam készleges útbaigazítást, melyik dűlőúton juthatok el a szóban forgó épületmaradványhoz. A sárga löszdombok hullámain áthalal-

dó poros út távoli pontján, az érfőlben lévő repcetábla közepén egyszer csak feltűnt a kissé csáléra álló viharvert téglatorony és a hozzá tartozó pirosló falmaradványok. Írások ugyan nem erről a vallási/történelmi/építészettörténelmi emlékről szól, mégis úgy érzem, valami köze van, legalábbis kellené, hogy legyen a Krisna-völgyben szerzett tanulságokhoz. Ahová – a pusztatorony feltehetőleg szemben – bőséges eligazítás vezért. De a kétféle nevezetesség összevethető tapasztalatairól majd később.

Mindenekelőtt ki kell hangsúlyoznom, hogy vallási elfogultságuk tekintetében sem kritizálni, még kevésbé elítélni nincs szándékomban a Krisna-hívőket. Már csak azért sem, mert a Krisna-völgy mindazon lakói,

széles nagyvilágban nem mindig ez a helyzet. Ugyanakkor néhány feltett kérdésre mindig kitérő válaszokat kaptam, vagy egy „nemtudom”-mal határolódtak el tőle. Ilyen kézenfekvő kérdésnek számított, hogy voltaképpen hányan élnek a szóban forgó vallási közösség területén. Könnyen belátható, hogy e fontos alapkérdésből kikövetkeztethető az egyébként büszkén propagált gazdaság önfenntartó (és eltartó) képessége, vagy a másik oldalról szemlélve a dolgot, a támogatások szükségessége. Ámde éppen ez a kérdés az, ami a jelek szerint tabunak számít, vagy (álságosan) teljesen lényegtelennek, és ez gondolkodóba ejti az embert. Mert hát a Wikipédiában ezek az adatok is szerepelnek, vagyis hozzáférhetőek.

A somogyvámosi pusztatemplom (A szerző felvételei)

akkal szóba elegyedtem, a lehető legszélyesebben viszonzották közeledésemet. Türelmetlenségnek, elutasításnak, udvariatlanságnak egyetlen aprócska jelét sem tapasztaltam. A belépőjegyet átadó portásfűtől kezdve a tehenet fejjé, vagy a lépcsőket söprögető legényig, kisgyermeküket sétáltató anyukáig mindenki baráti gesztusokkal reagált a látogatók jelenlétére. Nagy dolog ez, hiszen néhány száz méterrel odébb, a „kinti”

Látogatásom 2013-ban, jubileumi évben történt: a Krisna-tudatú hívek éppen húsz évvel ezelőtt telepedtek le itt. Hol is? Vámos – a XX. században már Somogyvámos – község keleti határában, a Cser-erdő, Temetői-mező, Toponyai-rét és Csapásra dűlő határolta 260 hektáros térségben. Bár e régi nevek mindmáig szerepelnek a helységnévtár adatai között, az új birtokosok a *Krisna-völgy* elnevezést tették országszerte ismertté.

Újabbán egyre gyakrabban szerepel a teljes (és hivatalos) nevén is: *Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm*. Nos, ez talán már a hatóságoknak is megfelel.

Ezzel szemben, minden tapasztalható erőfeszítés ellenére, a Krisna név értő ismertsége mindmáig folytonos magyarázatokra szorul. Persze nem a somogyvámosi határban, hanem attól távol, másutt, főleg a nagyvárosi utcákon, tereken, ahol a „krisnás” nézetek terjesztése, a toleráns szimpátia kivívása, vagyis a hol szelíd, hol rámenősebb agitálás (álnevén ismeretterjesztés) folyik. Annak ellenére, hogy a *Wikipédia* a „hinduizmus” címszóhoz (ahová a „krisnás” felfogás is sorolható) többek között a következőt kapcsolja: „A világ vallásai közül kitűnik dogmatikamentességével, nagy toleranciájával és a missziós tevékenységek teljes hiányával is.” Ezért sem indokolatlan, ha kísérletet teszünk rá, hogy a Krisnához kapcsolódó legfontosabb tudnivalókat bemutassuk.

A gyakran szubkontinensnek nevezett India számos vallás hazája, gyakorlásának többé-kevésbé toleráns közege. Közülük maga India a szülőföldje a talán legősibb *dzsainizmus*nak, de a *buddhizmus* is Indiában erősödött vallássá, akárcsak a *hinduizmus*, ami pedig a leggyakoribb. E három vallás hatott egymásra, nézeteikben számos rokon vonás ismerhető fel. Az arab gyökerű *mohamedán* vallás Indiában is tért hódított, egyszersmind India fogadta be az előle menekülő perzsákat, akik ma a *párszi* vallás hívei. A *szikh* vallás új keletű, a hinduizmusból nőtt ki. Természetesen még jó néhány más vallás is jelen van Indiában.

„A Krisna-tudat vallástörténeti szempontból a hinduizmus része. A hinduizmus gyűjtőfogalom, India azon több ezer éves vallásait foglalja magában, amelyek a védikus irodalmon (India ősi szanszkrit nyelvű szentírásain)

Krisna-falva

A Krisna-hívők filozófiájukban, elveikben és az életmódot meghatározó alapvető szabályok tekintetében teljes mértékben az

lásnak tekinti a krisnás életmódot. Mi tagadás, Európában akár cirkuszi attrakciónak is minősülhetnének bizonyos rituális megnyilvánulások. Ezzel szemben akadtak magyar gondolkodók, nyelvtudósok és művészek, akik, ha nem is szép számmal, de igyekeztek megismerni a hinduizmus (és más indiai vallások) lényegét. A (színpadias) vallásgyakorlattól azonban többnyire távol tartották magukat. (Az ismeretebbek között Kőrösi Csoma Sándor, Stein Aurél, Baktay Ervin, Sass Brunner Erzsébet és Brunner Erzsébet, illetve a részben ide sorolható Germanus Gyula nevét említem.

Folk György viszont napjaink gyakran idézett India-szakértője.) Feltehetően a gyökértelenség érzetétől áthatva, hiszen

A Krisna-völgy bejárata

Az iskolaépület

alapulnak. A vaisnavizmus, vagyis Visnu-, illetve Krisna-hit (gaudíja vaisnavizmus) a hinduizmus legősibb, legismertebb és legelterjedtebb irányzata.

ősi vaisnava tradíciót képviselik nyugaton és Indiában egyaránt. A vallás „modernsége” csupán abban áll, hogy Isten szolgálatában és a védikus tudás bemutatása során a hívek a nyugati világ eszközeit és lehetőségeit is alkalmazták*** – ez azonban minden más világvallásról is elmondható.” (Forrás: *Wikipédia*)

A „krisnás” térfoglalás legalább annyi embert ingerel, mint ahányban elfogadást, sőt szimpátiát vált ki. Akad olyan is szép számmal, aki csodabogárnak nézi a krisnasókat, vagy jó mód szülte divathóbortnak, sőt munkakerülésnek, a társadalomból való kivonu-

a dzsainista-buddhista-hindu eszmék teljes és odaadó elfogadásához indiai miliőbe kell születni. Minden más törekvés csak erőltetett utánzás, megtevesztés, anakronizmus. Vámbéry (és tanítványa, Germanus Gyula) egyaránt bevallotta, hogy esetükben a „mohamedánná válás” volt a feltétele tudományos érdeklődésük kiterjeszhetőségének.

A buddhizmus, a hinduizmus – a mi perspektívánkból nézve – egyaránt természetisztlelő, környezetkímélő, életigenlő – tehát napjainkban divatosan hangzatos – világfelfogás. Más kérdés, hogy melyik miért, és mennyire az. (Elég az évszázadokkal, évezredekkel ezelőtti tibeti és indiai háborús-kodásokra gondolni. A szelídnek vélt buddhista tibetiek véres háborúkba keveredtek nem ritkán saját hitsorsosaikkal is. A vala-

ha együvé tartozó India és Pakisztán atom-bombás szembenállása is fals illusztrációja – legalábbis a hindu türelmességnek.) Egy dolog biztos: e vallásokban a természet tisztelete aligha tudományosan megalapozott ökológiai megfontolásból fakad. Legfeljebb ösztönös ráérzésnek tekinthető, és minél inkább ősi gyökerű, annál inkább. E felfogások – megkockáztatom a nem bizonyítható feltevést – még a termelő gazdálkodásra való áttérés legelső ökológiai jellegű meg-
rázódásaihoz eredeztethetők. Az erre-felé jobban ismert Biblia is tele van ilyenekre vonatkozó utalásokkal (aszály, homokvihar, özönvíz, tűzvész, járványok, sáskajárás stb.). A réz-, vagy a bronzkor lehet e nézetek megfogalmazódásának legelső ideje, de mindenképpen az írásbeliség előtti idők, hiszen az ősi (és az idők folyamán szentséggé váló) szövegek évezredek óta kizárólag szóbeszéd formájában hagyományozódtak az utódokra.

Kívánczokra tehát, hogy pro- és kontrakritika alá vessük e (ma már írásban is terjedő) szövegeket, bennük az ember és a természet kapcsolatára utaló nézetek helyességét, aktualitását és használhatóságát, elvégre nem másról, mint ősidőkből örökölt, és máig érvényesnek tekintett vezérfonal-gyűjteményről van szó. Aligha hihető ugyanis, hogy a sokszor homályos-misztikus események, történések, utalások és szabályok minden tekintetben jól szolgálhatják és irányíthatják a ma emberét. (Ez természetesen más vallásokra is érvényes lehet.)

Felmerül tehát a jogos kérdés: mit tanulhat a világ többet, mást az indiai eszmeforrásokból, mit tanulhat olyat, amit más hagyományosnak tekinthető eszmék nem tartalmaznak, nem ismernek? Mi az, ami mások fölé emeli a Krisna-hívők természethez való hozzáállását? Mi az, ami megszívelendőbbé teszi ezt annál a paraszti hozzáállásnál, ami például Magyarországon ezer évig sikeresen biztosította a fennmaradást? Még úgy is, hogy szinte szüntelenül mások, a termelésben részt nem vevő tetemes népcsoportok viszontszolgáltatás nélküli ellátását is biztosította! Ahol ezer éven át ritka, kivételes helyzetekben fordult csak elő az éhezés! Mitől követendőbb, példásabb ennél, amit az elmúlt évtizedekben szívós kitarással képviselőivel együtt a történelem szemétdombjára vetettek, sőt elpusztítottak? Amit most a Kárpát-medence népeivel soha kapcsolatba nem lévő, másik földrajzi térség – ha nem is teljesen idegen, de kultuszai által mégiscsak háttorzongató – ideológiájával és

termelési gyakorlatával kívánnak felcserélni? Jómagam, aki emlékeiben hordozza a magyar paraszti lét szívásajdító, legutolsó 10–15 évét, azzal az érzéssel jártam-keltem a krisnás biofarmon, mint akinek folyton szemébe nyomják a spanyolviaszt. Mi értelme van egy működőképessége teljében lévő, ám elavultnak ítélt és felszámolt paraszti kultúra helyébe egy nála is kezdetlegesebb, melegebb éghajlaton kialakult és nehezen értelmezhető szokásrendhez idomított másikat állítani? Ráadásul köve-

Tájékoztatótábla

tendő mintaként? (Aki ezt nem értené, segítek egy példával: a „krisnás” tehének itt nem istállóban, hanem menedékhelyen – tehénvédelmi központban – élnek, és nem vágóhídon, hanem természetes kimúlással végzik...)

India, a krisnásoknak mintaként szolgáló India, maga is (és persze minden gondolkodó krisnás is) jól tudja, hogy az ősi termelési kultúrákat, és általa emberek százmillióit csak úgy tarthatja meg, ha sikeresen összeházasítja őket a modern világ Indiában is alkalmazható, használható eredményeivel. (**lásd a fentebbi kiemelt részt) Ezen fáradozik például a világhírű *M. S. Swaminathan* genetikus, tudós és szervező egyéniség, a „zöld forradalom” elnevezésű mezőgazdaság-fejlesztő program atyja. Európában, Magyarországon azonban alapvető tévedés ezt a „zöld forradalmat” mintaként propagálni. Ha pedig a minta nem ez, és máshonnan ered, hogyan egyeztethető össze a Krisna-tudattal? Világos, hogy egy biofarm Krisna-tudat nélkül is biofarm marad, vagyis aligha igényel bármiféle ideológiai háttér-támogatást. A tájidegen indiai vallás viszont nagyon is rászorul az olyasfajta látványos reklámra, mint amit egy – főleg vegetáriánus ízlést kiszolgáló – „biofarm” nyújthat.

És most gondolatban térjünk vissza a pusztatemplomhoz. A részben fennmaradt téglapépület építési módja arra enged következtetni, hogy a keresztes háborúk sérültjeit ápoló ispotályos Johannita-lovagok építették. Csak később kerülhetett a Márton-hegyi (pannonhalmi) bencések birtokába. Akárki is birtokolta, akárki élt is a templom vonzáskörzetében, fennmaradását csakis gazdálkodással tudta biztosítani. Viszonylag kis helyen, hathatós eredménnyel. Sokáig, nagyon sokáig a folyton újító bencés (és ciszterci) rendek által is elfogadott, propagált és gyakorolt, a magyar térségben szelvényben elterjedt természetelvű (tehát ökológikus) agrotechnikai rendszerben. Ahol talán egyedül az erózióvédelem maradt időnként megoldatlan. Amely területnek mégis mindmáig fennmaradt a működőképés regenerációs rendszere. És ahol most idegen nyelven, indiai himnuszokra zsendül a fű.

Somogyvámos lakóinak 10%-a roma. A munkanélküliség és a vele járó szegénység nemcsak őket sújtja, hanem a falu más lakóit is. A falu honlapján megfogalmazódik a reménység: talán az egyre népszerűbb „ökofalu” – a Krisna-völgy látogatottsága magával hozza Vámos felemelkedését is. Ebből azonban szinte semmi sem látszik. Romák és nem romák – az ökofaluból valamennyien kirekesztettnek érezhetik magukat. Ha volna értelme bármely (agrár) missziós tevékenységnek, hát az első cél nem esne messze. Csak ki kellene lépni az elefántos kapu védelme mögül. Máskülönben a fennen hangoztatott öfenntartás ki-

Istálló

zárólag a krisnás közösség belső érdekeit szolgálja, és csak eszmeileg járul hozzá az ország gyarapodásához. Pedig már II. József is rájött, hogy bizonyos szerzetesrendek teljesen feleslegesek, mert semmivel sem gyarapítják a rajtuk kívül állók nagy közösségét. Ugy látszik azonban, az általa képviselt nézetek és megoldások közül manapság éppen a „jozsefinista” megoldás számít idejétmúltak. ☪